

Onko vielä mahdollisuuksia?

Substantiivitauti on abstraktin tyylin näkyvimpiä piirteitä. En puutu tässä pitkälti sen tunnetuimpaan ja eniten käsiteltyyn muotoon, siihen että pääasia ilmaistaan verbistä johdetulla abstrakti-substantiivilla (*minen*-johdokset ovat hyvin tavallisia) ja predikaattina on hyvin epätoiminnallinen verbi (usein *olla*, *tahta*, *esiintyä*, *suorittaa*). Jokunen tuore esimerkki sentään tästäkin jatkuvasti kukoistavasta substantiivitautin puolesta:

»Lantatunkion *ajo* pellolle *suoritettiin* syksyllä tai talvella.»

»Tilauksissa *on tapahtunut* runsaasti *peruutuksia*.»

»Miehillä *esiintyy* luontaista *halua* jättää taloustyöt naisen vastuulle.»

»Nuori mies *on epävarma suhtautumisessaan* naiseen.»

»Yhdessä työssä *voidaan havaita kriittistä asennoitumista* Helsinkiä ja sen

kaupunkimaista ympäristöä kohtaan.»

»Haittavaikutusten *minimoimiseen* pyritään ensisijaisesti hillitsemällä kokonaiskulutusta.»

»Vaikea pitkäaikaissairaus *merkitsee* sosiaalisesti potilaalle hänen elämäntilaisuuksiensa *rajoittumista* ja *kaaventumista*.»

Substantiivitauti oirehtii kuitenkin myös muilla tavoin. Sen ilmentymiä ovat myös seuraavanlaiset tapaukset:

»Tekniikan kehittäminen maataloudessa on *välttämättömyys*.»

»Vanhemmilla on *epävarmuus* työpaikkojensa säilymisestä.»

»Lääkäri on leirillä *harvinaisuus*.»

»Työllä ei ole enää *mielekkyyttä*.»

»Kymmenen vuoden kuluttua eivät aurinkokennot ole enää *harvinaisuuksia* talojen katolla.»

»Kilpapyöräilyssä on esiintynyt *keksekkäisyyttä* välinekehittelyn alalla.»

»Kirkonmiesten maailmanloppuajattelu saa ydinsodan näyttämään *väistämättömyydeltä*.»

»Tämän kevään nutrianruskea klassikko on omassa lajissaan *täydellisyys*.»

»Asiaan liittyy vielä ratkaisemattomia ongelmia ja tulokset ovat vielä kaukana *täydellisyydestä*.»

»Käsityksissä hyvästä kirjoittamisesta voi olla *luutuneisuutta*.»

Näissä tapauksissa tuntuisi luontevammalta käyttää adjektiivia kuin siitä johdettua substantiivia. Siis: *on välttämätöntä*, vanhemmat *ovat epävarmoja*, *ei ole mielekästä*, on *harvinaisen* jne. Esimerkeissäni oli suosittu ominaisuuden nimeä yksinkertaisemman adjektiivin kustannuksella. (Vrt. Terho Itkonen, *Kieliopas* s. 99–101.)

Vielä kankeampia ovat sellaiset rakenteet, joissa ominaisuudennimeen liittyy infinitiivi, esim.

»Lähetystyössä on ollut *vaikeuksia vetää rajoja*.»

»Näillä henkilöillä on *vaikeuksia kestää frustraatioita ja viivytyksiä*.»

»Heillä on *vaikeuksia valita* erilaisia toimintatapoja vaativissa ja rasittavissa

tilanteissa.»

Olisi luonnollista sanoa adjektiivina käyttäen: Lähetystyössä on ollut *vaikeaa* vetää rajoja, Näiden ihmisten on *vaikeaa* kestää frustraatioita jnc.

Hyvin usein näkyy käytettävän substantiivina *mahdollisuus* juuri tähän tapaan:

»Heillä on *mahdollisuus tarjota* ruokaa ja nukkumapaikka vain pienelle osalle apua tarvitsevista.»

»Yksityisellä kansalaisella on *mahdollisuus auttaa* pakolaisia antamalla varoja YK:n käyttöön.»

»Pakolaisilla voi vielä olla *mahdollisuus menestyä* elämässään.»

»Suomessa naisilla on *mahdollisuus valmistua* lähes kaikkiin virkoihin.»

»Myös perheavustusta on *mahdollisuus saada*.»

»Kirjaston tiloissa on asukkailla *mahdollisuus tutustua* lukuisiin eri näyttelyihin.»

Näissä esimerkeissä ei ole kysymys varsinaisista mahdollisuuksista vaan yksinkertaisesti voimisesta. Tällaiselle ilmaisutavalle näyttää lähin vastine olevan ruotsissa: ha möjlighet att göra ngt. Valaisevaa on, että esim. Nykysuomen sanakirja ei lainkaan tunne tämän tapaista *mahdollisuus*-sanan käyttöä. Käyttökelpoisempia ja suomelle luontaisempia ovatkin varmasti rakenteet *jonkun on (ei ole) mahdollista tehdä jotakin* tai *jokin on (ei ole) mahdollista jollekin*. Ei pitäisi myöskään unohtaa yksinkertaista verbi-ilmausta, joka useimmiten on näppärämpi, tiiviimpi ja konkreettisempi vaihtoehto. Esim.

»Heillä täytyy olla mahdollisuus jatkaa keskeytynyttä leikkiä myöhemmin.» Par. *Heidän täytyy voida jatkaa* — — .

»Kotiavustajia on mahdollisuus saada tarvittaessa.» Par. *Kotiavustajia voi saada tarvittaessa*.

»Äidillä on mahdollisuus olla kotona.» »Äidillä on mahdollisuus jäädä pois töistä.» Par. kummassakin: *Äiti voi* — — .

Lisäesimerkkejä *mahdollisuudesta* ja eräistä muistakin ominaisuudennimistä:

»Meillä on *mahdollisuuksia* käyttää kieltä jatkuvasti.»

»17-vuotiaaksi asti koululaisilla on *mahdollisuus* saada ilmainen hammashoito.»

»Lapsiperheestä ei saa tulla *harvinaisuus* Suomessa.»

»Luokkatovereilla saattaa olla *vaikeuksia* hyväksyä vammaista joukkoonsa.»

Ja niin edespäin. Meillä on oikeus, valta, kyky, rohkeutta, tieto ja taito, mutta onko meillä mielekkyyttä, epävarmuutta, vaikeuksia? Ei. Mieluummin *meidän on mielekästä (järkevää) tai vaikeaa tehdä jotakin* tai *me olemme varmoja tai epävarmoja jostakin*.

Substantiivitautiliin rinnastuu ilmaisun mutkikkuus seuraavanlaisissakin tapauksissa:

»Laitteet ovat korkeatkin vaatimukset täyttäviä.»

»Olosuhteet ovat suuresti meikäläisistä poikkeavat.»

»Tämä aika oli hänelle hyvin herätteitä antava.»

»Maailmanpuun Urdrin lähde on juuri Toria symboloiva.»

»Mies joutui auton töytäisemäksi.»

Näissä on käytetty verbin partisiippia, vaikka finiittimuoto olisi ollut nasevampi: *Laitteet täyttävät tietyt vaatimukset, olot poikkeavat* tai *ovat erilaiset, aika antaa herätteitä* tai *on antoisa, auto tönäisi miestä ja lähde symboloi Toria*.

Entä sitten seuraavan tyyppiset tapaukset?

»Oppilas on vaikeasti lukihäiriöinen.»

»Kolmesta kattilasta kaksi oli *Babcock & Wilcox -järjestelmäisiä*.»

Mitä tämä on? Adjektiivitautiliako? — Kielenkin virukset näyttävät olevan hämmästyttävän muuntautumiskykyisiä. Luontevammalta tuntuisi sanoa *oppilaalla on vaikea lukihäiriö* ja *kolmesta kattilasta kahdessa oli Babcock & Wilcox -järjestelmä*.

Voi tosin yhtä hyvin sanoa »tyttö on sinisilmäinen» kuin »tytöllä on siniset

Kielemme käytäntö

silmät». Näyttää kuitenkin siltä, että kaikille omistusrakenteille ei voida muodostaa nominaalilausemuotoista parafraasia. Ilmausta »Matilla on umpilisäkkeentulehdus» ei voi muuttaa muotoon **Matti on umpilisäkkeentulehduksellinen*. Vaikuttaa siltä kuin (ainakaan *-inen* ~ *-llinen* -tyyppiset) possessiiviset adjektiivit eivät useinkaan voisi esiintyä predikatiiveina. On yksinkertaisempaa ja kielemme ilmaisutapojen kannalta luontevampaa käyttää omistusrakennetta kuin nominaalilauseetta, jossa tarvitaan substantiivista johdettua possessiivijektiivijohdosta.

Lisäksi hankaluuteen saattaa vaikuttaa seuraava seikka. Jos sanotaan »tyttö on selvästi sinisilmäinen», sana *selvästi* jäsenyy mieluummin verbin kuin adjektiivin määritteeksi. Sama ongelma ilmeisesti on »vaikeasti lukihäiriöinen» -tapauksessa. Omistusrakenteessa kieliopillinen subjekti voi luontevasti saada määritteen: *Matilla oli vaikea umpilisäkkeentulehdus*. Ilmeisesti tästä syystä ilmaus-tapa »oppilaalla on vaikea lukihäiriö» on käypä, sen sijaan »oppilas on vaikeasti lukihäiriöinen» ei ole.

ANNELI LIEKO